

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.24/.29

Никифоренко Наталя Андріївна

слідчий-криміналіст Головного слідчого управління

Національної поліції України,

аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

Національної академії внутрішніх справ

Nykyforenko Natalia

Senior Forensic Investigator of the

Main Investigative Department of the National Police of Ukraine,

Postgraduate Student of the Scientific Laboratory on Crime Prevention Problems

National Academy of Internal Affairs

ORCID: 0000-0003-0984-2725

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КОРУПЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВООПОРУШЕННЯ

CONCEPTS AND SIGNS OF CORRUPTION CRIMINAL OFFENSE

***Анотація.** У статті здійснюється теоретико-правовий аналіз положень кримінального законодавства, яке регламентує корупційні кримінальні правопорушення. Досліджуються різні наукові підходи щодо формулювання поняття корупційного кримінального правопорушення та доцільності його конструювання та впровадження у законодавство в цілому. Піддається критиці позиція науковців, які вважають відсутність окремої дефініції корупційного кримінального правопорушення не прорахунком законотворця, а перевагою вітчизняного законодавства порівняно з досвідом зарубіжних країн, де корупційним кримінальним правопорушенням присвячено окремі розділи кримінального закону, а в деяких випадках прийняті окремі спеціальні закони. Вивчаються окремі*

особливості генези корупції в Україні та її впливу на процес державотворення. Крім того, здійснюється аналіз характерних ознак корупційного кримінального правопорушення, які умовно поділяються на типові (суспільна небезпечність, караність, протиправність та винність) та індивідуальні (посягання на авторитет та нормальне функціонування держави, державних владних структур, підприємств, установ та організацій; специфіка суб'єктів; корисливий інтерес, зацікавленість тощо). Акцентовується увага на наявності істотної проблеми – відсутності у вітчизняному кримінальному законодавстві сконструйованої дефініції корупційного кримінального правопорушення. Проведено аналіз положень ст. 45 КК України, зокрема примітки до даної норми, де закріплений перелік корупційних кримінальних правопорушень. Виокремлено та обґрунтовано доцільність включення до даного переліку інших статей Особливої частини КК України. Звертається увага на плюралізм позицій та дискусійний характер таких категорій як суб'єкт корупційного кримінального правопорушення, передбачена законом кримінальна відповідальність за учинення указаних діянь, інститут звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання і його відбування.

Ключові слова: *корупційне кримінальне правопорушення, корупція, караність, службова особа, злочини у сфері службової та професійної діяльності, корисливий мотив, матеріальні та нематеріальні блага, приватний інтерес, зацікавленість, неправомірна вигода.*

Summary. *The article provides a theoretical and legal analysis of the provisions of the criminal legislation, which regulates corruption criminal offenses. Various scientific approaches to the formulation of the concept of corruption criminal offense and the expediency of its construction and implementation in the legislation as a whole are studied. The position of*

scientists who believe that the lack of a separate definition of a corruption criminal offense is not a miscalculation of the lawmaker, but an advantage of domestic legislation compared to the experience of foreign countries, where separate sections of the criminal law are devoted to corruption criminal offenses, and in some cases special laws have been adopted, are subject to criticism. Particular features of the genesis of corruption in Ukraine and its influence on the process of state formation are studied. In addition, an analysis of the characteristic features of the corruption criminal offense is carried out, which are conditionally divided into typical (social danger, punishment, illegality and guilt) and individual (encroachment on the authority and normal functioning of the state, state power structures, enterprises, institutions and organizations; specifics of the sub- objects; vested interest, interest, etc.). Attention is focused on the presence of a significant problem - the absence of a constructed definition of the corruption criminal offense in the domestic criminal legislation. An analysis of the provisions of Art. 45 of the Criminal Code of Ukraine, in particular the notes to this rule, where the list of corruption criminal offenses is fixed. The expediency of including other articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine in this list is highlighted and substantiated. Attention is drawn to the pluralism of positions and the debatable nature of such categories as the subject of a corruption criminal offense, the criminal liability provided by law for committing the specified acts, the institution of exemption from criminal liability and exemption from punishment and its serving.

Key words: *corruption criminal offense, corruption, punishment, official, crimes in the field of official and professional activity, selfish motive, material and immaterial goods, private interest, interest, unlawful benefit.*

Постановка проблеми. Не зважаючи на війну в Україні корупційна складова і надалі залишається невід’ємним елементом діяльності чималої

кількості установ, організацій та підприємств, незалежно від рівня та форми власності. Це негативне явище є антагоністичним протиріччям нормальному функціонуванню демократичних інститутів нашої держави. Воно є суттєвою перепорою у становленні державності та слугує зворотною рушійною силою прогресу України як незалежної демократичної держави європейського зразка. Саме тому, одним із найважливіших завдань на сьогодні є зниження рівня корупції в Україні, адже без цього неможливо створити ефективну політичну систему та консолідувати суспільство для вирішення загальнонаціональних цілей, що в умовах війни створює пряму загрозу існуванню нашої держави як такої.

Передумовою виникнення та утвердження корупції у сучасному суспільстві є загальноприйняті звичаї робити подарунки для отримання прихильності іншої особи. Історично виникнення цього негативного явища також пов'язують із необхідністю виплати данини. В процесі історичного розвитку та ускладнення державного апарату це явище нікуди не зникло, а лише укорінилося та набуло довершених корупційних проявів.

Цікаво, що вже у стародавньому римському праві під терміном «корупція» розуміли діяльність кількох осіб, спрямовану на порушення нормального перебігу судового процесу або управління суспільством. У минулі часи до категорії корупційних відносили низку діянь, пов'язаних з фальсифікацією і пошкодженням державних документів, підкупом суддів або моральним розбещенням чужого раба. У нормах Закону Республіки Молдова «Про запобігання корупції і боротьбу з нею» корупція розглядається як «зговір двох сторін», одна з яких пропонує чи обіцяє не передбачені законом переваги або блага, а інша, яка перебуває на державній службі, погоджується прийняти чи приймає їх в обмін на виконання чи невиконання певних повноважень або обов'язків, пов'язаних зі службовою діяльністю [15, с. 616].

На противагу корупційним процесам та задля боротьби з ними, законотворцем створено ряд антикорупційних органів таких як НАБУ, ДБР, САП, ВАКС, які вже надають суспільству очікувані результати – від документування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, до винесення щодо корупціонерів обвинувальних вироків, які вже не є умовними, а пов'язані з реальним позбавленням волі таких суб'єктів. Втім діяльність зазначених органів ускладнюється цілою низкою чинників, серед яких у тому числі – відсутність уніфікованого визначення поняття корупційного кримінального правопорушення.

Зважаючи на велику кількість визначень корупції, професор М. Мельник слушно вказує на те, що неможливо сформулювати визначення, яке б універсально задовольняло різні галузі знання [19, с. 304]. Дійсно, цей термін є широкоживаним, а науковці вкладають у нього різноманітний зміст – починаючи від зведення корупції до такого злочину, як одержання неправомірної вигоди і закінчуючи визначенням корупції за допомогою загальних формулювань, які можуть навіть і не містити конкретних ознак кримінального правопорушення.

Відтак, існує нагальна необхідність ретельного наукового аналізу специфічних ознак корупційних кримінальних правопорушень задля чіткого та однозначного їх визначення та виокремлення серед інших, а також для формулювання уніфікованої дефініції таких кримінально караних діянь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність проблематики, дослідження різних аспектів корупційних кримінальних правопорушень перманентно залишається предметом вивчення українських вчених. Даній тематиці присвятили роботи А. А. Вознюк [3–6], М. І. Мельник [17–19], О. О. Дудоров [1; 7; 8], А. В. Савченко [23; 24], М. І. Хавронюк [7; 12; 20], С. С. Чернявський [23; 27; 8] та ін. Втім, жодним чином не применшуючи здобутки авторитетних

вчених варто визнати, що потреба у подальшому науковому дослідженні даної тематики не вичерпала себе та потребує нових підходів, пошуку рішень, з урахуванням прецедентної практики.

Формулювання цілей статті. Метою даної наукової статті є обґрунтування необхідності розроблення визначення «корупційне кримінальне правопорушення» та його імплементація у національне кримінальне законодавство. **Завдання** – на підставі наявної емпіричної бази, а також вже існуючих досліджень вчених сформулювати науково обґрунтоване загальне визначення корупційного кримінального правопорушення, яке буде містити у собі вичерпну кримінально-правову характеристику цього протиправного діяння.

Виклад основного матеріалу. Уперше законодавче визначення корупційних злочинів у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) з'явилося на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року. У подальшому, редакція згаданої примітки статті була переглянута законодавцем. На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року примітка до ст. 45 КК України отримала нову редакцію.

У відповідності ж до примітки ст. 45 КК України законодавцем визначено, що корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364⁻¹, 365⁻², 368-369⁻² цього Кодексу.

Звернувшись до міжнародно-правових актів, можна виокремити й такі корупційні діяння, як підкуп національних державних посадових осіб; підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій; розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; зловживання впливом; зловживання службовим становищем тощо [11, с. 340].

Тобто, порівняно із міжнародно-правовими документами, КК України не відносить до переліку корупційних такі злочини, як протекціонізм, підкуп виборців, підтримка та лобіювання інтересів тіньової економіки у відповідь на політичну підтримку [9, с. 264].

Науковець С. Рогульський термін «корупція» визначає як незаконне прийняття майнових та немайнових послуг, благ і переваг особами, що уповноважені на виконання державних функцій, або особами, які відповідно до закону прирівнюються до них, із використанням свого правового статусу та пов'язаних із ним можливостей, а також підкуп зазначених осіб шляхом незаконного надання їм фізичними та уповноваженими представниками юридичних осіб цих благ, послуг та переваг із метою отримання від осіб, уповноважених на виконання державних функцій, або осіб, які прирівнюються до них, певних привілеїв [22].

Аналогічне за своїм змістом визначення наводить і вчений О. Терещук, який вважає, що корупція включає протизаконні діяння посадових осіб, спрямовані на особисте збагачення, а також є стійким зв'язком представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяє йому в проведенні протиправної діяльності за рахунок використання наданих їм державою повноважень [25, с. 133].

На нашу думку, підхід вітчизняного законодавця до розуміння корупційних кримінальних правопорушень є дещо обмеженим, оскільки до даної групи кримінальних правопорушень не віднесені ті, які можуть бути

вчинені «службовою особою з використанням свого службового становища» (наприклад, ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 158, ч. 2 ст. 169, ч. 3 ст. 206-2 КК України).

Крім того, відповідно до концепції нормативної побудови положень кримінального закону, визначення конкретного злочину має міститись виключно в Особливій частині КК України. Проте, як ми спостерігаємо, визначення корупційного кримінального правопорушення міститься у Загальній частині КК України. З одного боку, це обумовлено тим, що саме у цій статті вперше згадується про визначення корупційного кримінального правопорушення, а отже, з позиції законодавчої техніки існує потреба в його тлумаченні в межах згаданої кримінально-правової норми, проте, це є доволі дискусійним питанням.

Вищезазначене обґрунтовує необхідність імплементації дефініції «корупційне кримінальне правопорушення» у національне кримінальне законодавство.

За час становлення теорії кримінального права визначення корупційного кримінального правопорушення науковцями трактувалось досить неоднозначно:

– злочини, які полягають у неправомірному використанні (зловживанні) посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування наданої їм влади або свого посадового становища в особистих інтересах або інтересах третіх осіб (М. Мельник) [17, с. 128];

– будь-який умисний злочин, що вчиняється посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування з використанням свого службового становища з корисливих мотивів, іншої особистої зацікавленості або для задоволення інтересів третіх осіб (О. Джужа) [13, с. 24];

– передбачене в Особливій частині КК України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення (В. Куц, Я. Триньова) [14, с. 33].

О. Шостко пропонує називати корупційними кримінальними правопорушеннями сукупність суспільно-небезпечних діянь, вчинених державними службовцями та державними посадовими особами, працівниками підприємств, установ, організацій різних форм власності, які не є державними службовцями, у зв'язку з отриманням неправомірної вигоди для себе, інших осіб або юридичних осіб з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків з боку пересічних громадян чи представників бізнесової спільноти [28, с. 176].

У відповідності до наукової концепції М. Мельника корупційні кримінальні правопорушення – це ті правопорушення, що полягають у неправомірному використанні (зловживанні) посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування наданої їм влади або свого посадового становища в особистих інтересах або інтересах третіх осіб [18, с. 31].

Уявляється, що плюралізм наукових визначень був зумовлений у тому числі відсутністю відповідної законодавчої дефініції. Як слушно зазначає О. Марін, корупційним є кримінальне правопорушення, яке вчиняється службовою особою, яка надає публічні послуги з використанням можливостей свого спеціального статусу з метою одержання неправомірної вигоди, а таких у КК України близько 100 посягань [23, с. 184]. Дозволимо собі не погодитись із запропонованою науковцем дефініцією, оскільки, на наше переконання, вона звужує зміст та кримінально-правову природу корупційного кримінального правопорушення як такого, зокрема зважаючи на наявність ст. 368-4 КК України, у якій суб'єктом корупційного кримінального правопорушення є особа, що не є державним службовцем, посадовою особою місцевого

самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

З іншого боку, особливістю кримінального закону є те, що в ньому не розглядається відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в межах якогось окремого розділу Особливої частини з назвою «Корупційні кримінальні правопорушення», водночас майже у кожному з розділів КК України є статті, які відносяться до переліку корупційних кримінальних правопорушень.

Як справедливо зазначає А. Виговська, закріплення норм, які встановлюють відповідальність за корупційні злочини можна вважати однією із головних ознак, які відрізняють українське кримінальне законодавство від кримінального законодавства зарубіжних країн. Так, більшість зарубіжних кримінальних кодексів містять окремі розділи, в яких регламентується покарання за вчинення корупційних кримінальних правопорушень

(КК Японії, Швейцарії, Іспанії, Болгарії, Туреччини, а у КК Франції норми, що встановлюють покарання за корупційні злочини, деталізовані аж у трьох розділах і в окремому розділі для юридичних осіб) [2, с. 355]. На нашу думку, відсутність нормативного закріплення поняття корупційного кримінального правопорушення є одним із тих правових чинників, які у свій час гальмували дію заходів запобігання та протидії корупції, а також призначення справедливого суворого покарання винним у вчиненні корупційних діянь особам.

Також слід підтримати думку В. І. Тютюгіна про те, що закріплення переліку корупційних кримінальних правопорушень у законі про кримінальну відповідальність мало за мету в першу чергу унеможливити або ускладнити застосування заохочувальних норм кримінального права до осіб, які вчинили такі діяння (зокрема, інституту звільнення від кримінальної відповідальності, призначення більш м'якого покарання, ніж

передбачено законом, звільнення від покарання з випробуванням чи від його відбування за амністією, зняття судимості тощо) [26, с. 392].

Вбачаємо, що законодавче визначення корупційних кримінальних правопорушень має надаватися не в контексті їх широкого опису з розкриттям специфічних ознак, а шляхом перерахування конкретних статей КК України, в яких встановлена відповідальність за вчинення таких суспільно небезпечних діянь.

Під час формулювання дефініції корупційного кримінального правопорушення слід урахувати той факт, що вона повинна узгоджуватись з визначенням кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 КК України), корупційного правопорушення та корупції (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року). Водночас не можна виключати ймовірність того, що в разі конструювання дефініції корупційного кримінального правопорушення може постати необхідність внесення відповідних змін до визначень корупційного правопорушення та корупції з метою узгодження цих понять [6, с. 23].

Крім того, суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень більше, ніж суб'єктів, визначених у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Наприклад, у разі пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди суб'єкт є загальним і про нього не йдеться в ч. 1 ст. 3 указанного Закону [6, с. 22].

Варто погодитись з тим, що загальне визначення будь-якої дефініції, при цьому не виключенням є й дефініція «корупційне кримінальне правопорушення», складається з притаманних йому типових ознак, й навпаки – з визначення можна виокремити ознаки. Відтак, вважаємо за необхідне встановити ознаки корупційних кримінальних правопорушень, а також визначити та обґрунтувати їх значення. На думку В. М. Киричка, корупційним кримінальним правопорушенням водночас властиві дві групи ознак: а) склад злочину, передбачений КК України; б) ознаки корупційного

правопорушення [10, с. 14]. Аналогічну позицію займає й науковець І. Є. Мезенцева, стверджуючи, що під корупційним кримінальним правопорушенням законодавець розуміє передбачене в Особливій частині КК України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [16, с. 76]. Погоджуючись та беручи до уваги зазначене, визначимо типові ознаки корупційного кримінального правопорушення:

1) суспільна небезпечність (оскільки саме за ступенем суспільної небезпеки таке правопорушення відрізняється від інших, адже його вчинення завжди створює загрозу заподіяння істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі, або фактично заподіює таку шкоду);

2) протиправність (виключний перелік корупційних кримінальних правопорушень передбачається КК України);

3) наявність діяння, що містить ознаки корупції, зміст якої розкрито у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (зокрема, вчинення корупційного кримінального правопорушення завжди пов'язано з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, які властиві службовому становищу, при цьому слід зазначити, що для такого корупційного кримінального правопорушення характерно не просто використання службового становища, а зловживання таким становищем, тобто, діяння, що містить ознаки корупції: а) може вчинятися шляхом як дії, так і бездіяльності; б) полягає у використанні особою влади чи своїх службових повноважень; в) суперечить інтересам служби; г) підриває авторитет владних структур) [21];

4) вчинення його як спеціальним, так і загальним суб'єктом. По-перше, особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та якому надається визначення у ст. 18 КК України. При цьому

суб'єктами корупційних кримінальних правопорушень є службові особи як публічного, так і приватного права, та особи, які надають публічні послуги. По-друге, суб'єктами досліджуваних кримінальних правопорушень також можуть бути працівники підприємств, установ чи організацій, які не є службовими особами, а відтак – корупційне кримінальне правопорушення може вчинятися і загальним суб'єктом;

5) наявність умислу (умисної форми вини). При цьому в корупційних кримінальних правопорушеннях, що передбачені ст. 364, 364-1 та 365-2 КК України, ставлення до наслідків може виражатися як у формі умислу, так і у формі необережності. Також слід зазначити, що мотиви та мета корупційних кримінальних правопорушень можуть бути різними (переважно такими, що мають корисливу спрямованість або передбачають одержання неправомірної вигоди);

б) караність: покарання за корупційні кримінальні правопорушення може бути різним – від штрафу до позбавлення волі на строк до 15 років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю. У той же час, особа, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду, може бути звільнена від кримінальної відповідальності (а отже й від покарання) за корупційні кримінальні правопорушення, передбачені ст. 354, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України, за наявності додержання умов і підстав, зазначених у ч. 5 ст. 354 цього Кодексу.

Крім вищенаведених типових ознак, корупційні кримінальні правопорушення характеризуються наступними особливостями:

- безпосереднє заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави;
- наявність у особи умислу на вчинення дій або бездіяльності, які об'єктивно завдають шкоду охоронюваним законом інтересам держави, та

при цьому особа розуміє та чітко усвідомлює можливе настання таких наслідків;

– незаконне використання влади, службового становища чи інших повноважень всупереч інтересам держави;

– корислива мета;

– незаконне одержання особою благ (матеріального та нематеріального світу), послуг, переваг;

– вчинення протиправної дії (дій) та/або обіцянка її вчинення в межах службових повноважень та компетенції (у випадку, якщо суб'єктом є службова особа);

– вчинення корупційного кримінального правопорушення тягне за собою настання спеціальних правових наслідків (повинні застосовуватись положення Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», згідно з якими: відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності, підлягають занесенню до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; ці особи підлягають обов'язковому звільненню зі служби (посади) [7, с. 785].

На думку науковців О. Дудорова та М. Хавронюка, корупційні кримінальні правопорушення можуть мати одну з таких трьох форм:

1) використання службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди (наприклад, ст. 364, 364-1, 365-2 КК). Ознаками цієї форми корупції є:

– діяння у вигляді використання службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей;

– суб'єкт – особа, зазначена у ст. 4 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»;

– мета – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб;

2) прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди або одержання такої вигоди (наприклад, ст. 368, ч. 3 і 4 ст. 368-3, ч. 3 і 4 ст. 368-4 КК). Ознаки цієї форми корупції:

- діяння у вигляді прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди або одержання такої вигоди для себе чи інших осіб;
- предмет – неправомірна вигода;
- суб'єкт – особа, зазначена у ст. 4 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»;

3) обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди певній особі з визначеною метою (наприклад, ч. 1 і 2 ст. 368-3, ч. 1 і 2 ст. 368-4, ст. 369 КК). Ознаками цієї форми корупції є:

- дія у вигляді обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 4 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам;
- мета – схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей;
- суб'єкт – будь-яка фізична особа [7, с. 782].

З урахуванням вищевикладеного, можна запропонувати наступну дефініцію корупційного кримінального правопорушення – це передбачене Кримінальним кодексом України, протиправне, суспільно небезпечне, каране, винне діяння (дія або бездіяльність), що містить ознаки корупції та вчиняється як спеціальним, так й загальним суб'єктом. Однак варто зазначити, що навіть таке широке визначення цілком не охоплює усієї кримінально-правової природи цього поняття.

Отже, корупційні кримінальні правопорушення повністю не співпадають із жодною групою кримінальних правопорушень у вітчизняному кримінальному законодавстві. Це цілком стосується і злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з якими найчастіше

ототожнюють кримінальні правопорушення, що вивчаються. Очевидно, що не всі так звані «службові» злочини є корупційними, наприклад, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України) або службова недбалість (ст. 367 КК України). З іншого боку – корупційні кримінальні правопорушення не зводяться виключно до злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Тобто, корупційні кримінальні правопорушення є складною та специфічною категорією кримінальних правопорушень, які за своїм характером законодавець співставляє з тяжкими та особливо тяжкими злочинами. Вони є специфічними за своїми ознаками, за настанням юридичних наслідків та за процесом, що передує настанню таких кримінально-правових наслідків. Крім того, різняться вони й тим що, інститут звільнення від кримінальної відповідальності та покарання щодо суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень є більш суворішим та уособленим, оскільки до таких осіб можуть застосовуватись лише звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України) та спеціальні випадки звільнення від кримінальної відповідальності, які передбачені для вичерпного переліку злочинів, в тому числі для корупційних кримінальних правопорушень передбачених ст. 354, 368³, 368-4, 369, 369² КК України.

Примітно, що законодавством України передбачено також застосування до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення, цивільно-правової відповідальності, яка може настати у разі спричинення негативних цивільно-правових наслідків у вигляді заподіяння матеріальної чи моральної шкоди. Й навпаки, підставою для порушення дисциплінарного провадження відносно спеціального суб'єкта корупційного кримінального правопорушення є отримання органом такої

публічної влади (тобто місце офіційного працевлаштування суб'єкта) ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального правопорушення у зв'язку із закінченням строків давності. Що своєю чергою призведе до притягнення такого «звільненого від кримінальної відповідальності суб'єкта» до дисциплінарної відповідальності на підставі ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» [21].

Як вже зазначалося вище, склади корупційних кримінальних правопорушень розміщені в різних розділах Особливої частини КК України, а не виокремлені в межах одного розділу. Це свідчить про так звану універсальну особливість цих деліктів. Водночас питання про уніфікацію корупційних злочинів і кримінальних проступків є досить складним з огляду на їх різну юридичну природу та загрозу порушення концептуальних засад формування Особливої частини КК України. Водночас формування переліку цих кримінально протиправних діянь потребує застосування раціонального підходу.

Висновки. У широкому розумінні корупція є складноутвореним суспільним явищем, яке укорінилося в різних сферах суспільного життя, державного управління та економічних відносин. Будучи невід'ємним елементом державного управління з самого початку державотворення, корупція фактично є тією складовою частиною цілого, яка унеможлиблює ідеалізацію будь-якої системи державного управління, незалежно від її форми. На жаль, навіть демократія, як найбільш наближена до ідеальної система державного управління, не є панацеєю від корупції та її проявів.

Перспективним напрямом розвитку положень кримінального законодавства щодо корупційних кримінальних правопорушень може стати заміна переліку корупційних деліктів на чітку та однозначну дефініцію корупційного кримінального правопорушення. Вже

другорядним є питання, де саме така дефініція повинна закріплюватись: у Загальній чи в Особливій частині КК України.

На основі вивчення плюралістичних підходів науковців щодо визначення поняття корупційного кримінального правопорушення, його можна викласти в наступній формі: «корупційним кримінальним правопорушенням є протиправне суспільно небезпечне, каране, винне діяння (дія або бездіяльність), що передбачене цим Кодексом, яке містить ознаки корупції та вчиняється спеціальним суб'єктом всупереч інтересам служби, створюючи або здійснюючи заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави, та/або іншим суб'єктом (не службовою особою), з метою отримання благ (матеріального чи нематеріального світу), переваг, послуг для себе або третіх осіб, або вчинення/не вчинення певних дій відносно таких осіб».

Щодо ознак, які властиві корупційним кримінальним правопорушенням, то вони здебільшого є типовими, оскільки характерні й іншим кримінальним правопорушенням (суспільна небезпечність, караність, протиправність та винність). Водночас, їм притаманні також й індивідуальні ознаки, до яких слід відносити посягання на авторитет та нормальне функціонування будь-то держави, державних владних структур, підприємств, установ та організацій без залежності від організаційно-правової форми власності такої юридичної особи; вчинення корупційного кримінального правопорушення як загальним, так і спеціальним суб'єктом (службовою особою). В якості індивідуальних ознак корупційних кримінальних правопорушень визначено корисливий інтерес, зацікавленість, з метою чого безпосередньо й вчинюється певне корупційне протиправне діяння (отримання певних благ матеріального/нематеріального світу, надання послуг, переваг тощо), незалежно від того, чи для себе особа планує отримати такі блага чи з метою передачі третім особам.

Література

1. Vozniuk A., Kamensky D., Dudorov O., Movchan R., Andrushko A. Unconstitutionality of criminal liability for filing inaccurate information in Ukraine: critical legal analyses. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39(69). P. 133–145. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.07>
2. Виговська А. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини за вітчизняним і зарубіжним кримінальним законодавством: порівняльна характеристика. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 351–357. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36863/48-Vygovska.pdf?sequence=1>
3. Вознюк А. А. Визнання статті 366-1 Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 4(117). С. 20–31. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201174.20>.
4. Вознюк А. А. Декларування недостовірної інформації та умисне неподання декларації: нові моделі заборонних кримінально-правових норм. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 104–120. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.92.104-120>
5. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. 2019. № 25(2). С. 7–15. doi: <https://doi.org/10.33270/03192502.7>
6. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2(20). С. 21–32. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.21>
7. Дудоров О., Хавронюк М. Кримінальне право : Навч. посіб. Київ : Ваіте. 2014. 782 с.

8. Дудоров О. О., Вознюк А. А. Незаконне збагачення: у пошуках дієвої моделі кримінально-правової заборони. *Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення* : матер. міжнарод. наук.-практ. кругл. столу (Харків, 17 трав. 2019 р.) / укладачі : Л. М. Демидова, К. А. Новікова, Н. В. Шульженко. Харків : Константа, 2019. С. 77–99.
9. Кимлик Р. Склад злочинів, пов'язаних з корупцією. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. 264 с. URL: http://www.pap.in.ua/1_2014/Kymlyk.pdf
10. Киричко В. Кримінальна відповідальність за корупцію. Харків : Право. 2013. 14 с.
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. : Міжнародний документ від 15 листопада 2000 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 14. 340 с.
12. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.
13. Курс криминології : Особлива частина : 2 кн. / М. Корнієнко, Б. Романюк, І. Мельник та ін. ; за заг. ред. Джужи О. Київ : Юрінком Інтер, 2001. С. 24–26.
14. Куц В., Триньова Я. Поняття корупційних злочинів та їх види. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 4. С. 32–37.
15. Макарчук В. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 4-те вид., доп. Київ : Атіка. 2004. 616 с.
16. Мезенцева І. Визначення предмета корупційних злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5(38). С. 76–82.
17. Мельник М. Корупційні злочини: сутність і поняття. *Право України*. 2000. № 11. 128 с.

18. Мельник М. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВС, 2002. 31 с.
19. Мельник М. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атіка. 2001, 304 с.
20. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М. І. Київ : Ваіте, 2018. 472 с.
21. Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> 2001
22. Розбіжна думка судді Конституційного Суду України С. Головатого у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України № 13-р/2020 від 27 жовтня 2020 р. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020_1.pdf (дата звернення 01.12.2022)
23. Розслідування злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : метод. рек. / В. Фаринник, О. Татаров, А. Савченко, С. Чернявський. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 184 с.
24. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 168 с.
25. Тимчишин-Чемерис Ю., Цьона Г. Вплив еволюційних процесів на форми грошей. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 1(2). С. 132–138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1\(2\)__28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1(2)__28)
26. Тютюгін В. Поняття та ознаки корупційних злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1(4). С. 391–392.

27. Чернявський С., Вознюк А. Зарубіжний досвід правової протидії незаконному збагаченню. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 17(1). С. 79–89. doi: <https://doi.org/10.33270/04191701.79>
28. Шостко О. Стан і тенденції виявлення кримінальних корупційних правопорушень в Україні. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 175–184.

References

1. Vozniuk A., Kamensky D., Dudorov O., Movchan R., Andrushko A. Unconstitutionality of criminal liability for filing inaccurate information in Ukraine: critical legal analyses. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39(69). P. 133–145. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.07>
2. Vyhovska A. Kryminalna vidpovidalnist za koruptsiini zlochyny za vitchyznianym i zarubizhnym kryminalnym zakonodavstvom: porivnialna kharakterystyka. *Pravova derzhava*. 2010. Vyp. 21. S. 351–357. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36863/48-Vygovska.pdf?sequence=1>
3. Vozniuk A. A. Vyznannia statti 366-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy nekonstytutsiinoiu: kontseptualni vady pryiniatoho rishennia. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. 2020. № 4(117). S. 20–31. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201174.20>.
4. Vozniuk A. A. Deklaruvannia nedostovirnoi informatsii ta umysne nepodannia deklaratsii: novi modeli zaboronnykh kryminalno-pravovykh norm. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. 2020. Vyp. 4 (92). S. 104–120. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.92.104-120>

5. Vozniuk A. A. Psykholohichni teorii poiasnennia koruptsii. Yurydychna psykholohiia. 2019. № 25(2). S. 7–15. doi: <https://doi.org/10.33270/03192502.7>
6. Vozniuk A. A. Koruptsiini kryminalni pravoporushennia: kontseptualni problemy v konteksti reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy. Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. 2020. № 2(20). S. 21–32. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.21>
7. Dudorov O., Khavroniuk M. Kryminalne pravo : Navch. posib. Kyiv : Vaite. 2014. 782 s.
8. Dudorov O. O., Vozniuk A. A. Nezakonne zbahachennia: u poshukakh diievoi modeli kryminalno-pravovoi zaborony. Efektyvnist kryminalnoho zakonodavstva: doktrynalni, zakonotvorchi ta pravozastosovni problemy yii zabezpechennia : mater. mizhnarod. nauk.-prakt. kruhl. stolu (Kharkiv, 17 trav. 2019 r.) / ukladachi : L. M. Demydova, K. A. Novikova, N. V. Shulzhenko. Kharkiv : Konstanta, 2019. S. 77–99.
9. Kymlyk R. Sklad zlochyniv, poviazanykh z koruptsiieiu. Porivnialno-analitychne pravo. 2014. № 1. 264 s. URL: http://www.pap.in.ua/1_2014/Kymlyk.pdf
10. Kyrychko V. Kryminalna vidpovidalnist za koruptsiuu. Kharkiv : Pravo. 2013. 14 s.
11. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti : pryiniata Rezoliutsiieiu 55/25 Heneralnoi Asamblei OON vid 15 lystopada 2000 r. : Mizhnarodnyi dokument vid 15 lystopada 2000 r. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2006. № 14. 340 s.
12. Koruptsiini skhemy: yikh kryminalno-pravova kvalifikatsiia i dosudove rozsliduvannia / za red. M. I. Khavroniuka. Kyiv : Moskalenko O. M., 2019. 464 s.

13. Kurs kryminolohii : Osoblyva chastyna : 2 kn. / M. Korniienko, B. Romaniuk, I. Melnyk ta in. ; za zah. red. Dzhuzhy O. Kyiv : Yurinkom Inter, 2001. S. 24–26.
14. Kuts V., Trynova Ya. Poniattia koruptsiinykh zlochyniv ta yikh vydy. Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy. 2012. № 4. S. 32–37.
15. Makarchuk V. Zahalna istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain : navch. posib. 4-te vyd., dop. Kyiv : Atika. 2004. 616 s.
16. Mezentseva I. Vyznachennia predmeta koruptsiinykh zlochyniv. Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy. 2014. № 5(38). S. 76–82.
17. Melnyk M. Koruptsiini zlochyny: sutnist i poniattia. Pravo Ukrainy. 2000. № 11. 128 s.
18. Melnyk M. Kryminolohichni ta kryminalno-pravovi problemy protydii koruptsii : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv : NAVS, 2002. 31 s.
19. Melnyk M. Koruptsiia: sutnist, poniattia, zakhody protydii : monohrafiia. Kyiv : Atika. 2001, 304 s.
20. Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii» / Nauk. red. Khavroniuk M. I. Kyiv : Vaite, 2018. 472 s.
21. Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy № 1700-VII vid 14 zhovtnia 2014 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> 2001
22. Rozbizhna dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy S. Holovatoho u spravi za konstytutsiinym podanniam 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii», Kryminalnoho kodeksu Ukrainy № 13-r/2020 vid 27 zhovtnia 2020 r. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020_1.pdf (data zvernennia 01.12.2022)
23. Rozsliduvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti ta profesiinoi diialnosti, poviazanoi z nadanniam publicznykh posluh : metod. rek. / V.

- Farynnyk, O. Tatarov, A. Savchenko, S. Cherniavskiy. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2012. 184 s.
24. Savchenko A. V. Koruptsiini zlochyny (kryminalno-pravova kharakterystyka) : navch. posib. K. : «Tsentr uchbovoi literatury», 2016. 168 s.
25. Tymchyshyn-Chemerys Yu., Tsona H. Vplyv evoliutsiinykh protsesiv na formy hroshei. Mizhnarodnyi naukovi zhurnal «Internauka». 2017. № 1(2). S. 132–138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1(2)_28)
26. Tiutiuhin V. Poniattia ta oznaky koruptsiinykh zlochyniv. Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy. 2015. № 1(4). S. 391–392.
27. Cherniavskiy S., Vozniuk A. Zarubizhnyi dosvid pravovoi protydii nezakonnomu zbahachenniu. Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. 2019. № 17(1). S. 79–89. doi: <https://doi.org/10.33270/04191701.79>
28. Shostko O. Stan i tendentsii vyavlennia kryminalnykh koruptsiinykh pravoporushen v Ukraini. Problemy zakonnosti. 2018. Vyp. 141. S. 175–184.